

**TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA QUẢN LÝ VĂN HÓA- NGHỆ THUẬT**

**MỘT SỐ NGHI LỄ, PHONG TỤC VỀ HẢI ĐỘI
HOÀNG SA TRÊN BIỂN ĐẢO LÝ SƠN,
QUẢNG NGÃI**

KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP

Giảng viên hướng dẫn: Th.S Nghiêm Thị Thanh Nhã

Sinh viên thực hiện : Dương Thị Thanh Huyền

Lớp :

HÀ NỘI - 2011

MỤC LỤC

LỜI CẢM ƠN

MỞ ĐẦU

CHƯƠNG 1: NHỮNG VẤN ĐỀ LÝ LUẬN CHUNG VÀ KHÁI QUÁT VỀ HUYỆN ĐẢO LÝ SƠN, QUẢNG NGÃI.

1.1. Những vấn đề lý luận chung.

1.2. Khái quát về cảnh quan môi trường tự nhiên huyện đảo Lý Sơn.

1.2.1. Địa lý tự nhiên, hành chính của huyện đảo Lý Sơn.

1.2.1.1. Vị trí, giới hạn, hành chính.

1.2.1.2. Địa hình, đất đai.

1.2.1.3. Sông ngòi.

1.2.1.4. Khí hậu.

1.2.1.5. Biển và bờ biển.

1.3. Lịch sử đảo Lý Sơn.

1.4. Dân cư và diện mạo văn hoá huyện đảo Lý Sơn.

1.4.1. Vết tích văn hoá của lớp cư dân đầu tiên khai phá đảo.

1.4.2. Lớp văn hoá Chăm trên đảo Lý Sơn.

1.4.3. Lớp văn hoá thứ ba - lớp văn hoá Việt sống động bao trùm tiêu biểu và đại diện cho văn hoá chung của huyện đảo.

1.5. Nguồn gốc và chức năng của đội Hoàng Sa.

CHƯƠNG 2: MỘT SỐ NGHI LỄ VÀ PHONG TỤC VỀ HẢI ĐỘI HOÀNG SA TRÊN HUYỆN ĐẢO LÝ SƠN, QUẢNG NGÃI.

2.1. Một số nghi lễ và phong tục về hải đội Hoàng Sa trên huyện đảo Lý Sơn, Quảng Ngãi.

2.1.1. Lễ khao lề thế lính Hoàng Sa.

- 2.1.1.1. Nguồn gốc nghi lễ.
- 2.1.1.2. Nghi thức tế tự.
- 2.1.2. Một vài so sánh và nhận xét.
 - 2.1.2.1. Về thời gian diễn ra nghi lễ.
 - 2.1.2.2. Về lễ vật, phẩm vật.
 - 2.1.2.3. Về các thành phần tham gia tế tự.
 - 2.1.2.4. Về những hình nhân thế mạng.
 - 2.1.2.5. Máy nhận định tổng quát.
- 2.1.2. Phong tục mộ gió.
 - 2.1.2.1. Nguồn gốc tục “Mộ gió”.
 - 2.1.2.2. Lễ nghi tiến hành.
 - 2.1.2.3. So sánh với hình thái tín ngưỡng thờ Âm linh.

2.2. Những giá trị.

- 2.2.1. Giá trị lịch sử.
- 2.2.2. Giá trị ứng xử tự nhiên.
- 2.2.3. Giá trị tâm linh.
- 2.2.4. Giá trị giáo dục đạo đức, thẩm mỹ.
- 2.2.5. Giá trị cố kết cộng đồng.
- 2.2.6. Giá trị tiềm năng kinh tế - xã hội.

2.3. Thực trạng công tác bảo tồn văn hoá của cư dân ven biển Lý Sơn hiện nay.

- 2.3.1. Thực trạng.
 - 2.3.1.1. Thực trạng tại địa phương.
 - 2.3.1.2. Thực trạng công tác bảo tồn và phát huy các giá trị.
- 2.3.2. Nguyên nhân.
 - 2.3.2.1. Nguyên nhân khách quan.
 - 2.3.2.2. Nguyên nhân chủ quan.

CHƯƠNG 3: GIẢI PHÁP BẢO TỒN VÀ PHÁT HUY GIÁ TRỊ CÁC NGHI LỄ, PHONG TỤC VỀ HẢI ĐỘI HOÀNG SA TRÊN ĐẢO LÝ SƠN, QUẢNG NGÃI.

3.1. Một số giải pháp bảo tồn và phát huy giá trị các nghi lễ, phong tục về hải đội Hoàng Sa.

3.1.1. Nâng cao nhận thức của người dân về bảo vệ các di sản văn hoá.

3.1.2. Công tác bảo tồn và phát huy giá trị trong tầm chiến lược.

3.1.2.1. Công tác lãnh đạo, chỉ đạo của Đảng, Nhà nước và các cơ quan chức năng.

3.1.2.2. Đẩy mạnh công tác đào tạo, bồi dưỡng, nâng cao trình độ chuyên môn của đội ngũ cán bộ văn hoá.

3.1.2.3. Tăng cường tổ chức các hoạt động trao truyền di sản văn hoá trong cộng đồng.

3.2. Kiến nghị góp phần bảo tồn và phát huy giá trị các di sản văn hoá về Hải đội Hoàng Sa.

KẾT LUẬN

TÀI LIỆU THAM KHẢO

PHỤ LỤC

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài.

Sự kiện thành lập huyện đảo Lý Sơn và một loạt huyện đảo khác trên hải phận nước ta suốt dọc Bắc - Nam là thể hiện sinh động quốc sách phân đầu để đưa Việt Nam trở thành nước mạnh về biển (Nghị quyết của Bộ chính trị, Ban chấp hành trung ương Đảng cộng sản Việt Nam tháng 5 năm 1993). Hiện nay, cả nước mà hàng đầu là nhân dân trên các vùng hải đảo đang ngày đêm dốc tâm dốc sức nắm lấy thời cơ, vượt lên gian khó, gồng mình thực hiện cuộc cách tân, chấn hưng đó.

Lý Sơn là hòn đảo có vị trí quan trọng trên tuyến đường hàng hải quốc tế và có sự giao lưu mở rộng trong khu vực. Từ thời Nguyễn cho đến nay, Lý Sơn được coi là đảo tiền tiêu trong việc bảo vệ chủ quyền Việt Nam trên quần đảo Hoàng Sa.

Di sản văn hoá trên đảo Lý Sơn bao gồm Văn hoá vật thể và phi vật thể có khối lượng lớn, phong phú và đa dạng. Kết quả nghiên cứu đã cho thấy con người đã xuất hiện trên đảo Lý Sơn cách đây khoảng 3000 năm và sự sáng tạo văn hoá của con người trên hòn đảo xanh nằm giữa biển khơi này cũng bắt đầu từ đây. Trong chiều dài của lịch sử khai phá và xây dựng hòn đảo này đã có 3 lớp dân cư, Sa Huỳnh - Chăm-pa - Việt kế tục nối tiếp nhau theo trình tự thời gian trong khoảng từ thế kỷ IX, X trước Công nguyên đến nay. Dòng chảy văn hoá liên tục này đã đem đến hệ quả tất yếu về sự kế thừa, phát triển với nội lực dồi dào và mang tính đa dạng trên cơ sở của sự tiếp thu hội nhập, dung hoà của nền văn hoá sau với nền văn hoá trước đó, đồng thời có sự giao lưu với những nền văn hoá đồng đại từ bên ngoài. Điều này đã tạo dựng nên cho Lý Sơn một diện mạo văn hoá đặc trưng, mang tính chất biển - hải đảo ăn sâu vào tiềm thức, nếp nghĩ và nếp

sống của từng người dân trên đảo được thể hiện qua hàng loạt các phong tục, tín ngưỡng, lễ hội, mà trong đó các nghi lễ và phong tục gắn liền với Hải đội Hoàng Sa là tiêu biểu giàu tính nhân văn.

Để nâng cao vai trò và khuyến khích mọi người dân giữ gìn và truyền bá những giá trị văn hoá của dân tộc, họ, quê hương cho các thành viên trong cộng đồng, từ đó có kế hoạch khuyến khích từng tộc, họ giữ gìn vốn văn hoá truyền thống lưu truyền cho các thế hệ mai sau. Đặc biệt là phong tục “Mộ gió”, các nghi thức Tế lính Hoàng Sa, tục cúng Lễ và các sinh hoạt văn hoá mang tính tộc họ riêng... Đồng thời nâng cao về các giá trị văn hoá cổ truyền cần phải có dự án sưu tầm, nghiên cứu và hệ thống hoá các phong tục tập quán, tín ngưỡng, lễ hội trên đảo Lý Sơn. Đây là một vấn đề quan trọng có tính quyết định trong công tác bảo tồn và phát huy các giá trị văn hoá phi vật thể trong đời sống cộng đồng dân cư.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề.

Trong nhiều năm qua, về đảo Lý Sơn và văn hoá Lý Sơn đã có một số ít công trình nghiên cứu, biên khảo của các tác giả trong và ngoài tỉnh, nhưng các nghi lễ và phong tục liên quan đến Hải đội Hoàng sa, mà cụ thể là phong tục Mộ gió và lễ Khao lễ tế/ tế lính Hoàng sa chưa là đối tượng nghiên cứu chính của công trình nghiên cứu chuyên biệt nào. Những vấn đề được trình bày trong bài nghiên cứu này, trước hết là nhằm góp phần nghiên cứu về nghi lễ phong tục Mộ gió và lễ tục Khao lễ tế/ tế lính Hoàng Sa trong mối quan hệ với vùng văn hoá Nam Trung Bộ nói riêng, và với văn hoá Việt Nam nói chung, riêng trong dòng chảy thời gian và không gian văn hoá dân tộc Việt, nhìn nhận những giá trị, góp phần thiết thực trong công tác bảo tồn, làm giàu và phát huy giá trị của chúng trong xã hội hiện đại.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.

- Nghiên cứu điều kiện tự nhiên, xã hội và diện mạo văn hoá của đảo Lý Sơn, từ đó liên hệ giải mã mối liên kết, tác động ảnh hưởng giữa các nghi lễ và phong tục về Hải đội Hoàng Sa với môi trường tự nhiên, văn hoá đó.

- Nghiên cứu nguồn gốc ra đời và sứ mệnh lịch sử của Hải đội Hoàng Sa.

- Nghiên cứu các nghi lễ, phong tục gắn liền với Hải đội Hoàng Sa là: Phong tục Mộ gió và lễ Khao lề tê/ thể lính Hoàng Sa từ trong nguồn gốc, nghi lễ tiến hành đến các giá trị tác động đến đời sống văn hoá tinh thần của cư dân trên đảo Lý Sơn.

4. Mục tiêu nghiên cứu.

- Miêu thuật một số nghi lễ, phong tục về Hải đội Hoàng Sa nhằm hệ thống hoá tư liệu và phác hoạ diện mạo cơ bản về đặc trưng văn hoá dân gian của cư dân ven biển Lý Sơn.

- Phân tích, so sánh tìm ra nét chung và riêng trong từng hiện tượng văn hoá, đồng thời tìm hiểu sự vận động của chúng trong không gian và thời gian theo diễn trình lịch sử dân tộc.

- Nêu những giá trị và đặc trưng của hiện tượng văn hoá gắn liền với Hải đội Hoàng Sa để từ đó góp tiếng nói vào công cuộc giữ gìn, làm giàu và phát huy giá trị của các hiện tượng văn hoá dân gian của cư dân ven biển Lý Sơn nói riêng, Quảng Ngãi nói chung trong giai đoạn hiện nay.

5. Phương pháp nghiên cứu.

- Vận dụng phương pháp nghiên cứu chuyên ngành và liên ngành của dân tộc học, văn hoá học và văn hoá dân gian.

- Ứng dụng phương pháp giải mã thống kê, phương pháp so sánh để thấy rõ mối tương quan qua lại của môi trường tự nhiên với môi trường văn hoá của cư dân ven biển Lý Sơn.

- Kết hợp phương pháp tiếp cận đối tượng thông qua việc chụp ảnh, ghi âm sẽ giúp nghiên cứu vấn đề khách quan và có sức thuyết phục hơn.

6. Bố cục khoá luận.

Ngoài ba phần Mở đầu, Kết luận, Tài liệu tham khảo và phụ lục, khoá luận gồm có ba chương:

Chương 1: Những vấn đề lý luận chung và khái quát về huyện đảo Lý Sơn, Quảng Ngãi.

Chương 2: Một số nghi lễ và phong tục về Hải đội Hoàng Sa trên huyện đảo Lý Sơn, Quảng Ngãi.

Chương 3: Giải pháp bảo tồn và phát huy giá trị các nghi lễ, phong tục về Hải đội Hoàng Sa trên đảo Lý Sơn, Quảng Ngãi.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đỗ Bá (1686), *Toàn tập Thiên Nam Tứ chí lộ đồ thư*.
2. Phan Huy Chú (2008), *Lịch triều hiến chương loại chí, tập I*, Tổ biên dịch Viện sử học biên dịch, NXB Giáo dục, Hà Nội.
3. Phan Huy Chú (2008), *Lịch triều hiến chương loại chí, tập II*, Tổ biên dịch Viện sử học biên dịch, NXB Giáo dục, Hà Nội.
4. Ngô Văn Doanh (1998), *Lễ Hội Rija Nugar của người Chăm*, NXB Văn hoá Dân tộc, Hà Nội
5. Nguyễn Đóa chủ biên (1939), *Địa dư Quảng Ngãi*
6. Phan Đình Độ, *Văn hoá truyền thống làng biển Lý Hải*, tạp chí Cẩm Thành, số 28, Quảng Ngãi.
7. Phan Đình Độ chủ biên (2000), *Nghiên cứu, bảo tồn và định hướng phát triển văn hoá vật thể và phi vật thể ở huyện đảo Lý Sơn*, đề tài khoa học cấp tỉnh, Sở Khoa học – công nghệ - môi trường và UBND huyện Lý Sơn, Quảng Ngãi.
8. Lê Quý Đôn (1776), *Phủ biên tạp lục (toàn tập)*, NXB Khoa học xã hội, Hà Nội.
9. Nguyễn Văn Hương (2004), *Tín ngưỡng cư dân ven biển Quảng Nam - Đà Nẵng* (hình thái đặc trưng và giá trị), Luận án Tiến sĩ Văn hoá học, Viện Văn hoá nghệ thuật Việt Nam.
10. Lê Hồng Long chủ biên (1997), *Quảng Ngãi đất nước, con người, văn hoá*, Sở Văn hoá thông tin Quảng Ngãi.
11. Quốc Sử quán triều Nguyễn (2006), *Đại Nam nhất thống chí*, NXB Thuận Hoá.
12. Quốc Sử quán triều Nguyễn (2007), *Đại Nam thực lục tiền biên*, Nguyễn Ngọc Tỉnh dịch, NXB Giáo dục, Hà Nội.

13. Nguyễn Phổ chủ biên (2004), *Từ điển Hán - Việt*, Nxb Thuận Hoá.
14. Quần đảo Hoàng Sa và quần đảo Trường Sa: *Lãnh thổ Việt Nam* (1984), NXB Khoa học và xã hội, Hà Nội.
15. Thích Đại Sán (1697), *Hải Ngoại ký sự*.
16. Nguyễn Thông (2009), *Việt sử cương giám khảo lược*, Nxb Văn hoá thông tin, Hà Nội.
17. Ngô Đức Thịnh chủ biên (1993), *Văn hóa vùng và phân vùng văn hóa ở Việt Nam*, NXB Khoa học xã hội, Hà Nội.
18. Ngô Đức Thịnh chủ biên (2000), *Văn hoá dân gian làng ven biển*, Nxb Văn hoá dân tộc, Hà Nội.
19. Ngô Đức Thịnh chủ biên (2009), *Bản sắc văn hoá vùng ở Việt Nam*, NXB Giáo dục, Hà Nội.
20. Nguyễn Đăng Vũ (1997), *Văn học dân gian vùng biển Quảng Ngãi*, đề tài khoa học cấp tỉnh, Sở khoa học - công nghệ - môi trường và Hội văn học nghệ thuật Quảng Ngãi.
21. Nguyễn Đăng Vũ (2001), *Từ việc xác lập nguồn gốc đội Hoàng Sa nghĩ về việc tôn tạo các di tích liên quan trên đất Quảng Ngãi*, tạp chí Văn hoá nghệ thuật (Bộ Văn hóa - Thể thao - Du lịch), Hà Nội, số 11.
22. Nguyễn Đăng Vũ (2002), *Phác thảo văn hoá dân gian làng ven biển Quảng Ngãi*, tạp chí Văn hoá nghệ thuật (Bộ Văn hoá - Thể thao - Du lịch), Hà Nội, số 8.
23. Nguyễn Đăng Vũ (2002), *Sự hình thành cộng đồng cư dân Việt ở Quảng Ngãi*, tạp chí Văn hoá nghệ thuật (Bộ Văn hoá - Thể thao - Du lịch), Hà Nội, số 4.
24. Nguyễn Đăng Vũ (2002), *Văn hoá dân gian của người Việt ở Quảng Ngãi - giải pháp bảo tồn và phát huy giá trị*, đề tài khoa học cấp tỉnh, Sở

Khoa học - công nghệ - môi trường và Bộ Văn hoá - Thể thao - Du lịch
Quảng Ngãi.

25. Nguyễn Đăng Vũ (2003), *Văn hóa dân gian của cư dân ven biển
Quảng Ngãi*, Luận án tiến sĩ, Viện Văn hóa Nghệ thuật Việt Nam.